

2023-08-21 Nr. NV-2097

ĮSTATYŲ PROJEKTAI (TAP-23-1019(2)) (TAIS Nr. 23-5645(3))		DĖL SOCIALINIO DRAUDIMO PENSIJŲ ĮSTATYMO NR. I-549 1, 2, 5, 6, 10, 13, 20, 23, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 58, 59 STRAIPSNIŲ, III SKYRIAUS IR ĮSTATYMO 3 IR 6 PRIEDŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, NEĮGALIJŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS ĮSTATYMO NR. I-2044 PAKEITIMO ĮSTATYMO NR. XIV-1722 1 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO, NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ DARBE IR PROFESINIŲ LIGŲ SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. VIII-1509 3, 11, 14, 15, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 IR 27 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, ŽALOS ATLYGINIMO DĖL NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ DARBE AR SUSIRGIMŲ PROFESINE LIGA LAIKINOJO ĮSTATYMO NR. VIII-366 2, 7, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18-1, 19 IR 22 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. I-1336 4, 6, 10, 11, 14, 32, 34, 34-1 IR 40 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIGOS IR MOTINYSTĖS SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. IX-110 11, 12 IR 33 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO IR LIGOS IR MOTINYSTĖS SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. IX-110 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 11-1, 16, 18, 19, 21, 24 IR 25 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO NR. XIV-2054 6 IR 9 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ		
		Rengėjas	Svarstyta	Siūloma
Įtraukta į artimiausią Seimo sesiją	<i>Pasirenkama</i> ☒ Taip ☐ Ne	<i>Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM)</i>	<i>Pasirenkama</i> ☐ TAP ☐ LRV pasitarimas ☐ LRV posėdis ☒ Nesvarstyta <i>Data iš kalendoriaus</i>	<i>Pasirenkama</i> ☒ Svarstyti TAP ☐ Svarstyti LRV posėdyje ☐ Grąžinti tobulinti
Įgyvendina Vyriausybės programą	<i>Pasirenkama</i> ☒ Taip ☐ Ne			

SPRENDŽIAMA PROBLEMA

Nuo 2024 m. sausio 1 d. įsigalios naujas Asmens su negalia teisių apsaugos įstatymas (toliau – Įstatymas), kuriuo įgyvendinama sisteminė negalios reforma (bus taikomas naujas negalios vertinimo modelis; keisis sąvokos („darbingumo lygį“ ir „specialiųjų poreikių lygį“ pakeis „dalyvumo lygis“, vietoj sąvokos „neįgalusis“ vartojama „asmuo su negalia“, vietoj „specialusis poreikis“ – „individualusis pagalbos poreikis“ ir pan.); bus nustatomas ne tik darbingo amžiaus asmenų, bet ir tų, kurie jau sukako senatvės pensijos amžių, dalyvumo lygis; vietoj Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos ir Neįgaliųjų reikalų departamento bus įsteigta Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra ir kt.), **todėl siekiant asmenims su negalia užtikrinti sklandų pensijų bei išmokų mokėjimą, būtina atitinkamai suderinti ir pakeisti kitus įstatymus** (Socialinio draudimo pensijų įstatymą (Pensijų įstatymą), Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymą, Valstybinio socialinio draudimo įstatymą ir Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą).

2023 m. vasario mėn. 613,5 tūkst. asmenų gavo senatvės pensiją, 122,4 tūkst. asmenų – netekto darbingumo pensiją, 24,8 tūkst. asmenų – invalidumo pensiją. 10 proc. visų senatvės pensijų gavėjų (apie 60 tūkst. asmenų) yra nustatyti specialieji poreikiai.

Taip pat pastebėtos tam tikros praktinės įstatymų taikymo problemos/spragos, kurias reikėtų išspręsti (pvz. dėl per trumpo pensijų grąžinimo laikotarpio (6 mėn.) kasmet daugiau kaip 1 tūkst. asmenų senatvės pensija paskiriama vėliau, nei suėjo pensinis amžius, taip pat tai gali būti aktualu ir kai senatvės pensijos amžiaus asmenys kreipsis dėl dalyvumo lygio nustatymo; ligos išmoka yra mokama iki bus iširtas nelaimingas atsitikimas darbe, tačiau to nėra nustatyta profesinių ligų pripažinimo atvejais; nėra aptarti netekto darbingumo periodinės kompensacijos (nuo 2024 m. – netekto dalyvumo periodinės kompensacijos) stabdymo ir pratęsimo atvejai; nėra aiškiai nustatytas terminas, kuriuo kitiems asmenims su negalia, kurie buvo ar turėjo būti mirusiojo išlaikomi, mokama periodinė draudimo išmoka apdraustajam mirus; VSDF valdybos atgręžtinio reikalavimo teise teikiami kreditoriniai reikalavimai žalos atlyginimo mokėtojams praktikoje tapo neefektyvūs (dėl objektyvių priežasčių susigrąžinama maža pareikštų reikalavimų suma, o administravimo kaštai dideli ir kt.). Problemos aiškios, aktualios, pagrįstos duomenimis.

PROBLEMOS SPRENDIMO PRIEMONĖS**Pensijų įstatyme:**

- nustatytas reguliavimas suderinamas su nuo 2024-01-01 įsigaliosiančiu Asmens su negalia teisių apsaugos įstatymu, patikslinamos sąvokos, nustatoma *negalios pensijos* (dabar netekto darbingumo) ir *senatvės pensijos asmeniui su negalia* (dabar senatvės pensija neįgaliajam) apskaičiavimo tvarka. Asmenims, kurie gauna senatvės pensiją ir kuriems po 2024 m. bus nustatytas 70 proc. ir didesnis netekto dalyvumo lygis, be jų prašymų, jei jiems tai naudinga, bus pradėdama mokėti senatvės pensija asmeniui su negalia, kurios dydis bus apskaičiuojamas senatvės pensijos dydį padauginus iš nustatyto netekto dalyvumo lygio daugiklio. Pasibaigus dalyvumo lygio terminui, asmeniui toliau bus mokama anksčiau mokėta senatvės pensija. Asmeniui pakartotinai nustačius didesnius ar mažesnius netekto dalyvumo procentus, mokėtos senatvės pensijos asmeniui su negalia dydis atitinkamai būtų peržiūrimas;
- kadangi negalia nuo 2024-01-01 bus nustatoma ir senatvės pensijos amžių sukakusiems asmenims, nustatomas negalios pensijų ir iki 2017 m. gruodžio 31 d. paskirtų netekto darbingumo pensijų naujinimas tais atvejais, kai šių pensijų mokėjimas tęsiamas po senatvės pensijos amžiaus sukakties ir pensijų gavėjai dirba;
- sudaromos galimybės mokėti pensiją ne už 6 mėn., o už 12 mėn., kai asmuo praleidžia kreipimosi dėl pensijos skyrimo terminą (šis terminas buvo nustatytas iki 2018 m.).

Neigaliųjų socialinės integracijos įstatyme patikslinama sąvoka „netekto dalyvumo pensija“, suderinant ją su Pensijų įstatyme numatytais pensijomis (negalios, netekto darbingumo ar invalidumo pensija).

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme:

- nustatoma, kad ligos išmokos yra mokamos pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą, kol įvykis (t. y. ne tik nelaimingas atsitikimas darbe, bet ir profesinė liga) bus pripažintas draudžiamuoju. Taip pat patikslinamas laikinojo nedarbingumo laikotarpis, už kurį ligos išmoka perskaičiuojama pripažinus įvykį draudžiamuoju (nuo nelaimingo atsitikimo darbe dienos arba nuo profesinės ligos nustatymo dienos);
- numatoma galimybė asmens prašymu laikinai stabdyti ir pratęsti sustabdytos netekto dalyvumo periodinės kompensacijos mokėjimą, jei gavėjas išlaikė teisę į kompensaciją ir kreipėsi per 3 metus nuo mokėjimo sustabdymo dienos (jeigu kreipiamasi praėjus 3 metams, kompensacijos mokėjimas būtų pratęsiamas ne daugiau kaip už 12 mėn. skaičiuojant atgal nuo kreipimosi dienos). Netekto dalyvumo periodinės kompensacijos mokėjimas nėra pratęsiamas už laikotarpį, kuriuo asmuo gavo kitas Pensijų įstatyme nurodytas socialinio draudimo išmokas;
- atliekami kiti techninio pobūdžio pakeitimai (suderinamos sąvokos, patikslinamos nuostatos ir kt.).

Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatyme:

- suderinamos negalios sąvokos („darbingumo netekimas“ keičiamas į „netektą dalyvumą“, „netekto darbingumo kompensacijos“ – į „netekto dalyvumo kompensacijas“, „Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba“ – į „Asmens su negalia teisių apsaugos agentūrą“ ir kt.);
- nustatoma, kad Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra apie priimtų sprendimų dėl dalyvumo lygio nustatymo, kai dalyvumo netekimo priežastis yra nelaimingas atsitikimas darbe arba profesinė liga, apskundimą praneša VSDF valdybai ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo skundo gavimo dienos raštu arba elektroniniu būdu pagal asmens duomenų teikimo sutartį;
- atsisakoma nuostatos, numatančios valstybės atgręžtinio reikalavimo teisę į žalos atlyginimo mokėtoją, kadangi jos įgyvendinimas praktikoje neaktualus ir ekonomiškai nepagrįstas.

Valstybinio socialinio draudimo įstatymo ir Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo reguliavimas suderinamas su naujomis Asmens su negalia teisių apsaugos įstatymo sąvokomis, patikslinami pensijų pavadinimai.

Siūlomi pakeitimai būtini, pagrįsti, atliepia Asmens su negalia teisių apsaugos įstatymo nuostatas, sprendžia praktikoje iškilusias problemas. Bus suderintos su negalia susijusios sąvokos, nustatyta pensijų apskaičiavimo tvarka tais atvejais, kai asmenų dalyvumo lygis bus nustatomas po senatvės pensijos amžiaus sukakties, numatytas netekto dalyvumo periodinės kompensacijos mokėjimo stabdymas ir pratęsimas, prailgintas kreipimosi dėl pensijos laikotarpis (iki 12 mėn.) ir kt.

Pensijų įstatymo pakeitimams reikės papildomų lėšų. Tiksliai apskaičiuoti lėšų poreikį neįmanoma, nes nėra galimybių numatyti žmonių elgsenos (t. y. koks bus asmenų aktyvumas kreipiantis dėl dalyvumo lygio nustatymo) ir kaip gali būti įvertinta jų sveikatos būklė. SADM skaičiavimais, darant prielaidą, kad kreiptųsi 7 proc. visų senatvės pensijų gavėjų (panašią pagyvenusių asmenų su sunkia negalia tendenciją rodo Pasaulinis senatvės ir suaugusiųjų sveikatos tyrimas), t.y. apie 43 tūkst. asmenų, ir jiems būtų nustatyta 70–100 proc. netekto dalyvumo, **per 2024 m., įvertinus planuojamą pensijų indeksavimą, reikėtų apie 58 mln. eurų (iš jų apie 35 mln. eurų valstybės biudžeto lėšų ir apie 23 mln. eurų VSDF lėšų).** Nuostatai mokėti pensiją ne už 6 mėn., o už 12 mėn., kai asmuo praleidžia kreipimosi dėl pensijos skyrimo terminą, papildomas lėšų poreikis galėtų būti **apie 3,75 mln. eurų (iš jų apie 2,1 mln. eurų iš valstybės biudžeto ir apie 1,65 mln. eurų iš VSDF biudžeto).**

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMA

ĮGYVENDINIMO MECHANIZMAS

Siūlomi pakeitimai įsigalioję 2024 m. sausio 1 d. VSDF valdybos, jos administravimo įstaigų, Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros funkcijos ir atsakomybės aiškios. Iki 2023-12-31 Vyriausybė, socialinės apsaugos ir darbo ministras ir VSDF valdybos direktorius turės priimti įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus. VSDF valdyba dėl pasikeitusių įstatymų nuostatų turės atlikti tam tikrus programinės įrangos pakeitimus.

STEBĖSENA

Stebėsenos rodikliai nenustatyti.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS

Projektai patikslinti pagal Teisingumo ministerijos, VSDF valdybos ir Valstybinės darbo inspekcijos pastabas ir pasiūlymus. Iš Sveikatos apsaugos ministerijos, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos, Lietuvos administracinių ginčų komisijos, VSDF tarybos pastabų negauta.

Rengėjai įvertino ir patikslino lėšų poreikį, reikalingą Pensijų įstatymo pakeitimams įgyvendinti, taip pat patikslino projektus pagal Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pastabas ir pasiūlymus.

Lieka aktuali Finansų ministerijos pastaba, kad, atsižvelgiant į tai, kad klausimas dėl socialinės apsaugos ir darbo ministro valdymo srities 2024–2026 metų asignavimų limitų pas Ministrą Pirmininką dar nebuvo svarstytas, projektų svarstymas turėtų būti atidėtas iki bus sprendimas dėl pasiūlymų finansavimo galimybių.

KITI SVARBŪS ASPEKTAI

Šiuo metu dėl negalios reformos nekeičiami Šalpos pensijų, Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų, Valstybinių pensijų įstatymai, kadangi SADM atlieka sisteminę šių įstatymų peržiūrą ir juos numato Seimui pateikti svarstyti 2023 m. rudens sesijoje kartu su sisteminiiais siūlymais dėl Minimalių pajamų adekvatumo studijos rekomendacijų įgyvendinimo bei planuojama valstybinių pensijų pertvarka.

PAŽYMĄ PARENGĖ

Aušra Gratulevičienė

Socialinės politikos grupė, patarėja